

Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități

Distr.: generală
19 mai 2014

Original: engleză
Traducere în limba română:
Institutul Român pentru Drepturile
Omului
www.irdo.ro

Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități

A unsprezecea sesiune

31 martie-11 aprilie 2014

Comentariul general nr. 1 (2014)*

Art. 12 Recunoașterea egală în fața legii

I. Introducere

1. Egalitatea în fața legii reprezintă un principiu general de bază al protecției drepturilor omului, fiind indispensabilă pentru exercitarea altor drepturi ale omului. Declarația universală a drepturilor omului și Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice garantează în mod specific dreptul la egalitate în fața legii. Articolul 12 al Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități descrie detaliat conținutul acestui drept civil și se concentrează pe ariile în care persoanelor cu dizabilități le-a fost refuzat, în mod tradițional, acest drept. Articolul 12 nu stabilește drepturi suplimentare pentru persoanele cu dizabilități; acesta descrie elementele specifice pe care statele părți trebuie să le aibă în vedere pentru a asigura dreptul la egalitate în fața legii pentru persoanele cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți.

2. Având în vedere importanța acestui articol, Comitetul a facilitat forumuri interactive pentru discuții privind capacitatea juridică. În urma schimbului util de opinii asupra prevederilor articolului 12 între experți, state părți, organizații ale persoanelor cu dizabilități, organizații nonguvernamentale, organisme de monitorizare a tratatului, instituții naționale de drepturile omului și agenții ale Organizației Națiunilor Unite, Comitetul a concluzionat că furnizarea de orientări suplimentare într-un comentariu general este imperativă.

3. În baza rapoartelor inițiale ale unor state membre, revizuite până la momentul emiterii prezentului comentariu general, Comitetul a observat că există o neînțelegere

* Prezenta traducere a Comentariului General nr. 1 integrează erata adoptată în anul 2018 de Comitet sub numărul de referință CRPD/C/GC/1/Corr.1 cu privire la cuprinsul articolului 27

generalizată cu privire la sfera de aplicare exactă a obligațiilor statelor părți potrivit art. 12 al Convenției. Într-adevăr, s-a constatat lipsa înțelegerii faptului că un model bazat pe drepturile omului în ceea ce privește dizabilitatea presupune trecerea de la regimul juridic de „substituție” a deciziei la unul de suport în luarea deciziei. Scopul prezentului comentariu general este de a examina obligațiile generale ce decurg din diferite componente ale articolului 12.

4. Prezentul comentariu general are în vedere interpretarea art. 12 în baza principiilor generale ale Convenției, prevăzute la art. 3, respectiv, respectarea demnității inalienabile, a autonomiei individuale – inclusiv a libertății de a lua propriile decizii – și a independenței persoanelor, nediscriminarea, participarea și integrarea deplină și efectivă în societate, respectul pentru diversitate și acceptarea persoanelor cu dizabilități ca parte a diversității umane și a umanității, egalitatea de șanse, accesibilitatea, egalitatea între femei și bărbați, și respectul pentru capacitățile de evoluție ale copiilor cu dizabilități și respectul pentru dreptul copiilor cu dizabilități de a-și păstra propria identitate.

5. Declarația universală a drepturilor omului, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități prevăd, fiecare, că dreptul la recunoaștere egală în fața legii se aplică „în orice context”. Cu alte cuvinte, potrivit dreptului internațional al drepturilor omului nu există circumstanțe în care o persoană poate fi privată de dreptul de a fi recunoscută ca subiect de drept, sau în care acest drept poate fi limitat. Acest fapt este întărit de articolul 4, alin. (2) al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, care nu permite nicio derogare de la acest drept, nici măcar în caz de urgență publică. Deși în Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități nu este prevăzută o interdicție echivalentă privind derogarea de la dreptul la recunoaștere egală în fața legii, Pactul internațional stipulează o asemenea protecție în baza art. 4, alin. (4) al Pactului care stabilește că prevederile Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități nu pot deroga de la dreptul internațional existent.

6. Dreptul la egalitate în fața legii este reflectat și în alte tratate internaționale și regionale de drepturile omului. Articolul 15 al Convenției cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor garantează egalitatea femeilor în fața legii și impune recunoașterea capacității juridice a femeilor la același nivel cu a bărbaților, inclusiv cu privire la încheierea de contracte, administrarea proprietății și exercitarea drepturilor lor în sistemul juridic. Articolul 3 al Cartei africane cu privire la drepturile omului și ale popoarelor prevede dreptul oricărei persoane la egalitate în fața legii și de a se bucura de protecție egală din punct de vedere juridic. Articolul 3 al Convenției americane a drepturilor omului consacră dreptul la personalitate juridică și dreptul oricărei persoane de a fi recunoscută ca persoană în fața legii.

7. Statele părți trebuie să examineze holistic toate domeniile de drept pentru a se asigura că dreptul persoanelor cu dizabilități la capacitate juridică nu este restricționat în mod inegal față de celelalte persoane. De-a lungul timpului, persoanelor cu dizabilități le-a fost interzis dreptul la capacitate juridică în multe domenii, într-o manieră

discriminatorie, prin regimurile de „substituție”, precum prin tutelă, curatelă și legi privind sănătatea mintală care permit tratament forțat. Aceste practici trebuie abolite pentru a se asigura redarea capacității juridice depline a persoanelor cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți.

8. Articolul 12 al Convenției statuează că toate persoanele cu dizabilități au capacitate juridică deplină. Capacitatea juridică a fost refuzată în mod prejudiciabil multor grupuri de-a lungul istoriei, inclusiv femeilor (mai ales la căsătorie) și minorităților etnice. Cu toate acestea, persoanele cu dizabilități rămân grupul a cărui capacitate juridică este cel mai des refuzată în sistemele juridice din lume. Dreptul la recunoaștere egală în fața legii presupune recunoașterea capacității juridice ca atribut universal inerent tuturor persoanelor prin virtutea calității lor umane și trebuie asigurată pentru persoanele cu dizabilități în aceeași măsură cu celelalte persoane. Capacitatea juridică este indispensabilă pentru exercitarea drepturilor civile, politice, economice, sociale și culturale. Pentru persoanele cu dizabilități are o semnificație specială atunci când trebuie să ia decizii fundamentale referitoare la sănătatea, educația și munca lor. Negarea capacității juridice pentru persoanele cu dizabilități a dus, în multe cazuri, la privarea acestora de multe drepturi fundamentale, inclusiv dreptul la vot, dreptul la căsătorie și la întemeierea unei familii, drepturi reproductive, drepturi parentale, dreptul de a consimți în cazul relațiilor intime și tratament medical și dreptul la libertate.

9. Toate persoanele cu dizabilități, inclusiv cele cu deficiențe fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale, pot fi afectate de negarea capacității juridice și a regimurilor de substituție a deciziei. Cu toate acestea, persoanele cu dizabilități cognitive sau psihosociale au fost, și încă sunt, afectate disproporționat de regimurile de substituție a deciziei și a refuzului capacității juridice. Comitetul reafirmă că statutul unei persoane cu dizabilități sau existența unei deficiențe (inclusiv deficiență fizică sau senzorială) nu trebuie să reprezinte niciodată motive de negare a capacității juridice sau orice alte drepturi prevăzute la articolul 12. Toate practicile care încalcă articolul 12, ca scop sau ca efect, trebuie abolite pentru a asigura capacitatea juridică deplină persoanelor cu dizabilități, în condiții de egalitate cu celelalte persoane.

10. Prezentul comentariu general se axează, în principal, pe conținutul normativ al articolului 12 și a obligațiilor statelor ce decurg din acesta. Comitetul va continua să facă eforturi în acest sens, astfel încât să furnizeze orientări amănunțite cu privire la drepturile și obligațiilor ce decurg din articolul 12 sub formă de observații finale, comentarii generale și alte documente viitoare.

II. Conținutul normativ al articolului 12

Articolul 12, alin. (1)

11. Articolul 12, alin. (1) reafirmă dreptul persoanelor cu dizabilități de a fi recunoscute ca subiecte de drept. Acesta garantează că fiecare ființă umană este respectată ca persoană

cu personalitate juridică, ceea ce reprezintă o condiție prealabilă pentru recunoașterea capacității juridice a unei persoane.

Articolul 12, alin. (2)

12. Articolul 12, alin. (2) recunoaște că persoanele cu dizabilități se bucură de capacitate juridică în mod egal cu alte persoane în toate sferele vieții. Capacitatea juridică include capacitatea de a fi atât beneficiar de drepturi cât și actor potrivit legii. Capacitatea juridică de a fi beneficiar de drepturi garantează protecția deplină a unei persoane a drepturilor sale prin sistemul juridic. Capacitatea juridică de a acționa potrivit legii recunoaște faptul că o persoană este agent având capacitatea de a face tranzacții și de a încheia, modifica sau pune capăt relațiilor juridice. Dreptul la recunoaștere ca subiect de drept este prevăzut de articolul 12, alin. (5) al Convenției, care descrie obligația statelor de a „lua toate măsurile adecvate și eficiente pentru a asigura dreptul egal al persoanelor cu dizabilități de a deține sau moșteni proprietăți, de a-și gestiona propriile venituri și de a avea acces egal la împrumuturi bancare, ipoteci și alte forme de credit financiar și se vor asigura că persoanele cu dizabilități nu sunt deposedate în mod arbitrar de bunurile lor”.

13. Capacitatea juridică și capacitatea mintală sunt concepte distincte. Capacitatea juridică reprezintă aptitudinea de a avea drepturi și obligații (capacitatea de folosință) și de a exercita acele drepturi și obligații (capacitatea de exercițiu). Aceasta reprezintă cheia pentru participarea deplină în societate. Capacitatea mintală se referă la aptitudinile de luare a deciziilor ale unei persoane, care, în mod natural, variază de la o persoană la alta și pot fi diferite pentru o anumită persoană în baza multor factori, inclusiv de mediu sau sociali. Instrumentele legale, precum Declarația Universală a Drepturilor Omului (art. 6), Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (art. 16) și Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (art. 15) nu specifică distincția între capacitate mintală și juridică. Cu toate acestea, art. 12 a Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități stabilește clar că „problemele mintale” și alte etichetări discriminatorii nu reprezintă motive legitime de refuz al capacității juridice (atât a capacității de folosință, cât și a capacității de exercițiu). Potrivit articolului 12 al Convenției, deficiențele percepute sau reale la nivelul capacității mintale nu trebuie utilizate ca justificare pentru refuzul capacității juridice.

14. Capacitatea juridică este un drept inerent acordat tuturor persoanelor, inclusiv persoanelor cu dizabilități. Așa cum se observă mai sus, acesta are două ramuri. Prima este capacitatea de folosință, respectiv de a avea drepturi și de a fi recunoscută în fața legii. Acest lucru, poate include, de exemplu, deținerea unui certificat de naștere, solicitarea de asistență medicală, înregistrarea în lista electorală, sau solicitarea unui pașaport. A doua este capacitatea de exercițiu, respectiv de a acționa în privința acelor drepturi și de a-i fi recunoscute acțiunile respective în fața legii. Această componentă este frecvent refuzată sau minimizată în cazul persoanelor cu dizabilități. De exemplu, legile pot permite persoanelor cu dizabilități să dețină o proprietate, însă nu respectă întotdeauna acțiunile acestora în ceea ce privește vânzarea și cumpărarea de proprietăți. Capacitatea juridică

înseamnă că toate persoanele, inclusiv persoanele cu dizabilități, au capacitate procesuală și reprezentare juridică prin calitatea de ființă umană. Așadar, ambele aspecte ale capacității juridice trebuie recunoscute pentru realizarea capacității juridice; acestea nu pot fi separate. Conceptul de capacitate mintală este deosebit de controversat. Capacitatea mintală nu este, așa cum se prezintă în general, un fenomen obiectiv, științific și care se manifestă în mod natural. Capacitatea mintală este condiționată de contextele sociale și politice, la fel ca și disciplinele, profesiile și practicile care joacă un rol în evaluarea capacității mintale.

15. În majoritatea rapoartelor statelor părți examinate de Comitet până la data emiterii prezentului comentariu, conceptele de capacitate mintală și juridică au fost îmbinate astfel încât în cazul în care se consideră că o persoană prezintă deficiențe la nivelul aptitudinilor de luare a deciziilor, deseori din cauza unei dizabilități cognitive sau psihosociale, capacitatea sa juridică de a lua o anumită decizie este înlăturată pe cale de consecință. Aceasta se bazează doar pe baza diagnosticării unei deficiențe (abordare bazată pe stare), sau în cazul în care o persoană ia o decizie considerată a avea consecințe negative (abordare din prisma rezultatului), sau în cazul în care capacitatea de luare a deciziilor a unei persoane este considerată a fi deficientă (abordare din perspectiva funcționalității). Abordarea din perspectiva funcționalității încearcă să evalueze capacitatea mintală și, în funcție de aceasta, să restricționeze capacitatea juridică. Deseori este bazată pe capacitatea unei persoane de a înțelege natura și consecințele unei decizii sau dacă aceasta poate utiliza sau evalua informația relevantă. Această abordare este eronată din două motive cheie: (a) se aplică în mod discriminatoriu persoanelor cu dizabilități; și (b) presupune o evaluare corectă a mecanismelor interne ale minții umane și, dacă persoana nu trece evaluarea, i se restricționează unul dintre drepturile fundamentale ale omului – dreptul la recunoaștere egală în fața legii. În toate aceste abordări, dizabilitatea sau aptitudinile de luare a deciziilor a unei persoane sunt considerate motive legitime pentru negarea capacității juridice și diminuarea statutului său de subiect de drept. Articolul 12 nu permite o asemenea interdicție discriminatorie a capacității juridice, însă, mai degrabă, indică necesitatea acordării de sprijin în exercitarea capacității juridice.

Articolul 12, alin. (3)

16. Articolul 12, alin. (3) recunoaște că statele părți au obligația de a le furniza persoanelor cu dizabilități acces la asistență în vederea exercitării capacității juridice. Statele părți trebuie să se abțină de la refuzarea capacității juridice a persoanelor cu dizabilități și, în schimb, trebuie să le ofere acces la sprijinul necesar pentru a le permite să ia decizii care produc efecte juridice.

17. Asistența în exercitarea capacității juridice trebuie să respecte drepturile, voința și preferințele persoanelor cu dizabilități și nu ar trebui să reprezinte niciodată un regim de substituție. Articolul 12, alin. (3) nu specifică forma de asistență. „Asistența” este un termen larg care cuprinde atât modalități formale, cât și informale de acordare a sprijinului, de tipuri și grade diferite. De exemplu, persoanele cu dizabilități pot alege una sau mai

multe persoane de sprijin de încredere pentru a le asista în exercitarea capacității juridice pentru anumite tipuri de decizii, sau pot opta pentru alte forme de sprijin, precum sprijin reciproc, apărarea drepturilor (în special a drepturilor proprii), sau asistență în comunicare. Sprijinirea persoanelor cu dizabilități în vederea exercitării capacității juridice poate include măsuri privind proiectarea universală și accesibilitate – de exemplu, obligația actorilor publici și privați, precum bănci și instituții financiare, de a furniza informații într-un format ușor de înțeles sau de a oferi interpretare profesională în limbajul semnelor - pentru a permite persoanelor cu dizabilități să întocmească actele juridice necesare pentru a deschide un cont bancar, încheia contracte sau efectua alte tranzacții sociale. Poate constitui sprijin și dezvoltarea sau recunoașterea unor metode diverse, neconvenționale de comunicare, în special pentru cei care utilizează forme non-verbale de comunicare pentru a-și exprima voința și preferințele. Pentru multe persoane cu dizabilități, posibilitatea de a planifica în avans este o formă importantă de sprijin, prin care își pot manifesta voința și preferințele care ar trebui luate în considerare la momentul în care nu ar mai putea comunica cu alții. Toate persoanele cu dizabilități au dreptul de a se implica în planificarea prealabilă și ar trebui să beneficieze de oportunitatea aceasta în condiții de egalitate cu celelalte persoane. Statele părți pot furniza diverse tipuri de mecanisme de planificare prealabilă ajustate pentru preferințe variate, însă toate opțiunile ar trebui să fie nediscriminatorii. Dacă este cazul, trebuie furnizat sprijin unei persoane pentru a finaliza un proces de planificare prealabilă. Momentul de la care se aplică instrucțiunile persoanei cu dizabilități (și încetează să producă efecte) ar trebui decis de către aceasta și inclus în textul instrucțiunilor; nu ar trebui să se bazeze pe o evaluare privind lipsa capacității mintale a persoanei respective.

18. Tipul și gradul de sprijin care este furnizat vor varia semnificativ de la o persoană la alta având în vedere diversitatea persoanelor cu dizabilități. Cele două sunt în concordanță cu articolul 3, lit. (d) care prevede „respectul pentru diversitate și acceptarea persoanelor cu dizabilități ca parte a diversității umane și a umanității” ca principiu general al Convenției. În orice moment, inclusiv în situații de criză, trebuie respectată autonomia individuală și capacitatea persoanelor cu dizabilități de a lua decizii.

19. Unele persoane cu dizabilități urmăresc doar recunoașterea dreptului lor la capacitate juridică în condiții de egalitate cu ceilalți, așa cum prevede articolul 12, alin. (2) al Convenției și ar putea să nu dorească exercitarea dreptului lor la sprijin, prevăzut la articolul 12, alin. (3).

Articolul 12, alin. (4)

20. Articolul 12, alin. (4) prevede măsuri de protecție a căror prezență este necesară într-un sistem de sprijin al exercitării capacității juridice. Articolul 12, alin. (4) trebuie coroborat cu toate aliniatele articolului 12 și întreaga Convenție. Astfel, statele părți trebuie să creeze măsuri de protecție adecvate și eficiente pentru exercitarea capacității juridice. Scopul primar al acestor măsuri de protecție este de a asigura respectul pentru drepturile,

voința și preferințele persoanei. În vederea realizării acestui lucru, măsurile de protecție trebuie să ofere protecție în fața abuzurilor în condiții de egalitate cu ceilalți.

21. În cazul în care, după ce s-au depus eforturi semnificative, nu se poate determina voința și preferințele unei persoane, „cea mai bună interpretare a voinței și preferințelor” trebuie să înlocuiască noțiunea „interesul superior”. Astfel, se respectă drepturile, voința și preferințele individului, în concordanță cu articolul 12, alin. (4). Principiul „interesului superior” nu este o măsură de siguranță care respectă articolul 12 în ceea ce privește adulții. Paradigma „voința și preferințele” trebuie să înlocuiască paradigma „interesul superior” pentru a se asigura că persoanele cu dizabilități se bucură de dreptul la capacitate juridică în condiții de egalitate cu ceilalți.

22. Toate persoanele riscă să facă obiectul „abuzului de influență”, însă acest lucru poate fi exacerbă în cazul persoanelor care se bazează pe sprijinul altora pentru a lua decizii. Influența nejustificată se caracterizează prin faptul că interacțiunea dintre persoana care oferă sprijin și persoana care primește sprijin include semne de frică, agresiune, amenințare, decepție și manipulare. Măsurile de protecție pentru exercitarea capacității juridice trebuie să includă protecție față de influența nejustificată; cu toate acestea, protecția trebuie să respecte drepturile, voința și preferințele persoanei, inclusiv dreptul de a-și asuma riscuri și de a greși.

Articolul 12, alin. (5)

23. Articolul 12, alin. (5) prevede ca statele părți să ia măsuri, inclusiv legislative, administrative, judiciare și alte măsuri de ordin practic, pentru a asigura drepturile persoanelor cu dizabilități în ceea ce privește aspectele financiare și economice, în condiții de egalitate cu ceilalți. Accesul la finanțe și bunuri a fost, în general, limitat pentru persoanele cu dizabilități pe baza conceptului medical al dizabilității. Abordarea prin care persoanelor cu dizabilități le este refuzată capacitatea juridică în ceea ce privește chestiunile financiare trebuie înlocuită cu sprijin în exercitarea capacității juridice, conform articolului 12, alin. (3). La fel cum genul nu poate reprezenta criteriu de discriminare în ceea ce privește finanțele și bunurile¹, nici dizabilitatea nu trebuie să reprezinte unul.

III. Obligațiile statelor părți

24. Statele părți au obligația de a respecta, proteja și realiza dreptul tuturor persoanelor cu dizabilități la recunoaștere egală în fața legii. În acest sens, statele părți ar trebui să se abțină de la orice acțiune care privează persoanele cu dizabilități de dreptul la recunoaștere egală în fața legii. Statele părți ar trebui să acționeze pentru a împiedica actorii non-statali și persoanele private să aducă ingerințe aptitudinii persoanelor cu dizabilități în realizarea drepturilor lor, inclusiv a dreptului la capacitate juridică. Unul dintre scopurile asistenței în exercitarea capacității juridice este de a consolida încrederea și aptitudinile persoanelor cu dizabilități astfel încât să își exercite capacitatea juridică cu mai puțin sprijin în viitor,

¹ A se vedea Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, art. 13 (b)

dacă doresc acest lucru. Statele părți au obligația de a oferi formare persoanelor care beneficiază de asistență astfel încât să decidă când este nevoie de mai puțin sprijin sau când nu mai necesită sprijin în exercitarea capacității lor juridice.

25. În vederea recunoașterii depline a „capacității juridice universale”, potrivit căreia toate persoanele, indiferent de dizabilitate sau de aptitudinea de luare a deciziilor, dețin capacitate juridică inerentă, statele părți trebuie să abroge practicile de interzicere a capacității juridice care sunt discriminatorii, ca scop sau efect, pe criterii de dizabilitate².

26. În observațiile finale privind rapoartele inițiale ale statelor părți, cu privire la articolul 12, Comitetul privind drepturile persoanelor cu dizabilități a menționat în repetate rânduri că statele părți trebuie să „revizuiască legislația privind tutela și curatela și să elaboreze legi și politici pentru a înlocui regimurile de substituție a deciziei cu regimuri de suport care respectă autonomia, voința și preferințele persoanei”.

27. Regimurile de substituție a deciziei pot avea forme diferite, inclusiv tutelă completă, interdicție judiciară și tutelă parțială. Totuși, aceste regimuri au anumite caracteristici comune: ele pot fi definite ca sisteme în care (a) o persoană poate fi privată de capacitatea juridică, chiar dacă acest lucru se face ca urmare a unei singure decizii; (b) se poate numi o persoană care ia decizii în mod substitutiv de către altcineva decât persoana în cauză, iar acest lucru se poate face împotriva voinței acesteia; sau (c) orice decizie luată de persoana căreia îi este substituită decizia se face în temeiul „interesului superior” al persoanei în cauză, în loc să fie bazată pe propria voință și preferințe.

28. Obligația statelor părți de a înlocui regimurile de substituție cu regimurile de suport în luarea deciziei impune atât abolirea regimurilor substitutive, cât și dezvoltarea alternativelor de regimuri de suport. Dezvoltarea regimurilor de suport în paralel cu menținerea regimurilor substitutive nu este suficientă pentru a respecta articolul 12 al Convenției.

29. Un regim de suport a deciziei cuprinde diferite opțiuni de asistență în cadrul cărora primează voința și preferințele persoanei și respectul pentru normele de drepturile omului. Acesta ar trebui să ofere protecție pentru toate drepturile, inclusiv cele privind autonomia (dreptul la capacitate juridică, dreptul la recunoaștere egală în fața legii, dreptul de a-și alege locuința etc.) și drepturi privind libertatea față de abuz și rele tratamente (dreptul la viață, dreptul la integritate fizică etc). Mai mult, regimurile de suport pot avea forme diferite, putând încorpora anumite prevederi cheie pentru a asigura conformitatea cu articolul 12 al Convenției, printre care:

- (a) regimul de suport în luarea deciziilor trebuie să fie disponibil pentru toată lumea. Nivelul de nevoi care necesită asistență, mai ales dacă acesta este ridicat, nu trebuie să reprezinte un obstacol în vederea obținerii sprijinului în procesul de luare a deciziilor;

² A se vedea Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, art. 2 coroborat cu art. 5.

- (b) toate formele de sprijin pentru exercitarea capacității juridice, inclusiv formele mai intensive, trebuie să se bazeze pe voința și preferințele persoanei, nu pe ceea ce este perceput ca fiind în interesul său superior;
- (c) modul de comunicare al unei persoane nu trebuie să reprezinte un obstacol în obținerea sprijinului în luarea deciziilor, chiar dacă forma de comunicare este neconvențională sau înțeleasă de foarte puțini oameni;
- (d) recunoașterea legală a persoanei/persoanelor de sprijin alese formal de o persoană trebuie să fie disponibilă și accesibilă, iar statele au obligația de a facilita crearea de sisteme de asistență, mai ales pentru persoanele care sunt izolate și nu au acces la asistența în comunitate care apare pe cale naturală. Acestea trebuie să includă un mecanism pentru terți pentru a verifica identitatea persoanei de sprijin, precum și un mecanism prin care terții să atace acțiunile persoanei de sprijin în cazul în care consideră că aceasta nu acționează în conformitate cu voința și preferințele persoanei în cauză;
- (e) Pentru a se conforma cu cerințele de „furnizare a accesului” pentru asistența necesară, prevăzute la articolul 12, alin. (3) al Convenției, statele părți trebuie să se asigure că asistența este disponibilă la un preț nominal sau gratuit pentru persoanele cu dizabilități și că lipsa resurselor financiare nu reprezintă un obstacol în accesarea sprijinului pentru exercitarea capacității juridice;
- (f) sprijinul în luarea deciziilor nu trebuie utilizat ca justificare pentru a limita alte drepturi fundamentale ale persoanelor cu dizabilități, în special dreptul la vot, dreptul la căsătorie sau de încheiere a unui parteneriat civil și de a pune bazele unei familii, drepturile reproductive, drepturile parentale, sau dreptul de a consimți la relații intime și tratament medical și dreptul la libertate;
- (g) persoana trebuie să aibă dreptul de a refuza sprijinul și de a încheia sau modifica relația de sprijin în orice moment;
- (h) trebuie prevăzute măsuri de siguranță pentru toate procesele ce țin de capacitatea juridică și asistență în exercitarea acesteia. Scopul măsurilor de siguranță este de a se asigura respectarea voinței și preferințele persoanei în cauză;
- (i) prevederea sprijinului în exercitarea capacității juridice nu trebuie să depindă de evaluarea capacității mintale; este necesar ca prevederile privind sprijinul în exercitarea capacității juridice să conțină indicatori noi, nediscriminatorii cu privire la nevoile de sprijin.

30. Dreptul la egalitate în fața legii a fost de mult timp recunoscut ca făcând parte din drepturile civile și politice, în baza Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice. Drepturile civile și politice se aplică din momentul ratificării, iar statele părți trebuie să ia măsuri pentru realizarea imediată a acestora. Astfel, drepturile prevăzute de

articolul 12 se aplică din momentul ratificării și fac obiectul realizării imediate. Obligația statelor, prevăzută la articolul 12, alin. (3) de a furniza acces pentru asistență în exercitarea capacității legale reprezintă o obligație necesară realizării dreptului civil și politic al recunoașterii egale în fața legii. „Realizarea progresivă” (art. 4, alin. (2)) nu se aplică prevederilor art. 12. La ratificarea Convenției, statele părți trebuie să adopte imediat măsuri pentru realizarea drepturilor prevăzute la art. 12. Măsurile respective, trebuie să fie deliberate, bine planificate și să includă consultarea și participarea reală a persoanelor cu dizabilități și a organizațiilor acestora.

IV. Relația cu alte prevederi ale Convenției

31. Recunoașterea capacității juridice este legată intrinsec de realizarea multor altor drepturi ale omului prevăzute de Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, printre care, accesul la justiție (art. 13); dreptul de a nu fi lipsite de libertate într-o instituție de boli mintale și de a nu fi forțate să urmeze un tratament pentru boli mintale (art. 14); dreptul de a le fi respectată integritatea fizică și mintală (art. 17); dreptul la libertatea de mișcare și cetățenie (art. 18); dreptul de a alege unde și cu cine să trăiască (art. 19); dreptul la liberă exprimare (art. 21); dreptul de a se căsători și întemeia o familie (art. 23); dreptul de a consimți pentru tratamente medicale (art. 25); și dreptul de a alege și a fi ales (art. 29). În lipsa recunoașterii unei persoane ca subiect de drept se compromite semnificativ posibilitatea acesteia de a-și revendica, exercita și aplica drepturile respective, precum și multe alte drepturi prevăzute de Convenție.

Articolul 5: Egalitate și nediscriminare

32. Pentru a obține recunoașterea egală în fața legii, capacitatea juridică nu trebuie refuzată în mod discriminatoriu. Articolul 5 al Convenției garantează egalitatea tuturor persoanelor în fața și sub incidența legii și dreptul la protecție egală în fața legii. Acesta interzice în mod expres discriminarea pe criterii de dizabilitate. Discriminarea pe criterii de dizabilitate este definită în articolul 2 al Convenției ca fiind „orice diferențiere, excludere sau restricție pe criterii de dizabilitate, care are ca scop sau efect diminuarea sau prejudicierea recunoașterii, beneficiului sau exercitării în condiții de egalitate cu ceilalți a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului”. Negarea capacității juridice care are ca scop sau efect o interferență asupra dreptului persoanelor cu dizabilități la recunoaștere egală în fața legii reprezintă o încălcare a articolelor 5 și 12 ale Convenției. Statele au posibilitatea de a restricționa capacitatea juridică a unei persoane pe baza anumitor circumstanțe, precum faliment sau condamnare penală. Cu toate acestea, dreptul la recunoaștere egală în fața legii și nediscriminarea presupun ca atunci când statul refuză capacitatea juridică, acest lucru să se facă pe aceleași motive pentru toate persoanele. Refuzarea capacității juridice nu trebuie să se bazeze pe caracteristici personale precum gen, rasă, sau dizabilitate sau să aibă scopul sau efectul de a supune o persoană unui tratament diferit.

33. Nediscriminarea în privința recunoașterii capacității juridice redă autonomia și respectă demnitatea umană a persoanei în concordanță cu principiile consacrate în articolul 3, lit. (a) al Convenției. Libertatea de a lua propriile decizii necesită de cele mai multe ori capacitate juridică. Independența și autonomia includ prerogativa unei persoane de a-i fi respectate propriile decizii din punct de vedere juridic. Nevoia de asistență și adaptare rezonabilă în luarea deciziilor nu trebuie utilizate pentru a pune la îndoială capacitatea juridică a unei persoane. Respectul față de diferențe și acceptarea persoanelor cu dizabilități ca parte a diversității umane și a umanității (art. 3 lit. (d)) nu este este compatibilă cu garantarea capacității juridice pe criterii de asimilare.

34. Nediscriminarea include dreptul la adaptare rezonabilă în exercitarea capacității juridice (art. 5, para 3). Adaptarea rezonabilă este definită în articolul 2 al Convenției ca „modificări și ajustări necesare și adecvate, care nu impun un efort disproporționat sau nejustificat atunci când este necesar într-un caz particular, pentru a permite persoanelor cu dizabilități să se bucure sau să-și exercite, în condiții de egalitate cu ceilalți, toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului”. Dreptul la adaptare rezonabilă în exercitarea capacității juridice este separat și complementar dreptului la asistență în exercitarea capacității juridice. Statele părți trebuie să facă orice modificări sau ajustări necesare pentru a permite persoanelor cu dizabilități să își exercite capacitatea juridică, cu excepția cazului în care reprezintă o povară disproporționată sau exagerată. Asemenea modificări sau ajustări pot include, dar nu se limitează la, informații accesibile cu privire la deciziile care produc efecte juridice și asistență personală. Dreptul la asistență în exercitarea capacității juridice nu trebuie să fie limitat de revendicarea unei poveri disproporționate sau exagerate. Statul are obligația absolută de a furniza acces la asistență în exercitarea capacității juridice.

Articolul 6: femeii cu dizabilități

35. Articolul 15 al Convenției cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor asigură capacitatea juridică a femeilor în condiții de egalitate cu bărbații, confirmând astfel că recunoașterea capacității juridice este esențială pentru recunoașterea egală în fața legii. „Statele părți recunosc femeia, în materie civilă, ca având o capacitate juridică identică cu aceea a bărbatului și aceleași posibilități pentru a o exercita. Ele îi recunosc, în special, drepturi egale în ceea ce privește încheierea de contracte și administrarea bunurilor și îi vor acorda același tratament în toate fazele procedurii judiciare.” (alin. 2). Această prevedere se aplică tuturor femeilor, inclusiv femeii cu dizabilități. Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități recunoaște că femeile cu dizabilități pot fi victimele unor forme multiple și intersecționale de discriminare pe criterii de gen și dizabilitate. De exemplu, femeile cu dizabilități sunt victime ale sterilizării forțate în număr mare, și deseori li se refuză controlul asupra sănătății reproductive și a luării deciziilor, presupunerea fiind aceea că nu sunt capabile să consimtă relații sexuale. Anumite jurisdicții au, de asemenea, rate mari de impunere de decidenți substitutivi pentru femei decât pentru bărbați. Așadar, este important să se reafirme faptul că capacitatea juridică a femeilor cu dizabilități ar trebui să fie recunoscută în condiții de egalitate cu ceilalți.

Articolul 7: Copii cu dizabilități

36. În timp ce articolul 12 al Convenției protejează egalitatea în fața legii pentru toate persoanele, indiferent de vârstă, articolul 7 al acesteia recunoaște capacitățile în dezvoltare ale copiilor și prevede că „În toate acțiunile care privesc copiii cu dizabilități, va fi luat în considerare cu prioritate interesul superior al copilului” (alin. (2)) și că opiniile acestora vor fi luate în considerare „în funcție de vârstă și gradul de maturitate,” (alin. (3)). Pentru a se conforma articolului 12, statele părți trebuie să examineze legile pentru a se asigura că voința și preferințele copiilor cu dizabilități sunt respectate în condiții de egalitate cu ceilalți copii.

Articolul 9: Accesibilitate

37. Drepturile prevăzute la articolul 12 sunt în strânsă legătură cu obligațiile statelor privind accesibilitatea (art. 9) întrucât dreptul la recunoaștere egală în fața legii este necesar pentru a permite persoanelor cu dizabilități să trăiască independent și să participe pe deplin în toate aspectele vieții. Prin articolul 9 se urmărește identificarea și eliminarea obstacolelor din instituții și servicii deschise și furnizate publicului. În practică, lipsa accesibilității în materie de informații și comunicare și serviciile inaccesibile pot reprezenta obstacole în realizarea capacității juridice pentru unele persoane cu dizabilități. Așadar, statele părți trebuie să accesibilizeze integral toate procedurile pentru exercitarea capacității juridice, precum și toate informațiile și comunicările în acest domeniu. Statele părți trebuie să revizuiască legile și practicile pentru a se asigura că dreptul la capacitate juridică și accesibilitatea sunt realizate.

Articolul 13: Accesul la justiție

38. Statele părți au obligația de a se asigura că persoanele cu dizabilități au acces la justiție în condiții de egalitate cu ceilalți. Recunoașterea dreptului la capacitate juridică este esențial pentru accesul la justiție din multe puncte de vedere. În vederea consolidării drepturilor și obligațiilor lor în condiții de egalitate cu ceilalți, persoanele cu dizabilități trebuie să fie recunoscute ca subiecte de drept în instanțe și tribunale, în condiții de egalitate cu ceilalți. De asemenea, statele trebuie să se asigure că persoanele cu dizabilități au acces la reprezentare juridică în condiții de egalitate cu ceilalți. Această problemă a fost identificată în multe jurisdicții și trebuie remediată, inclusiv prin asigurarea că persoanele care se confruntă cu ingerințe aduse dreptului lor la capacitate juridică au oportunitatea de a le contesta – în nume propriu sau prin reprezentant legal – și să își apere drepturile în instanță. Persoanele cu dizabilități au fost deseori excluse din roluri cheie ale sistemului de justiție ca avocați, judecători, martori sau jurați.

39. Agenții de poliție, lucrătorii sociali și alte persoane din prima linie de răspuns trebuie să beneficieze de formare pentru a recunoaște persoanele cu dizabilități ca persoane cu drepturi depline în fața legii și să acorde aceeași importanță plângerilor și declarațiilor persoanelor cu dizabilități ca și în cazul persoanelor fără dizabilități. Aceasta presupune

formare și creșterea gradului de conștientizare în cadrul acestor profesii importante. De asemenea, persoanelor cu dizabilități trebuie să li se asigure capacitatea juridică pentru a depune mărturie în condiții de egalitate cu ceilalți. Articolul 12 al Convenției garantează asistența în exercitarea capacității juridice, inclusiv capacitatea de a depune mărturie în proceduri judiciare, administrative sau legale. Asistența poate avea forme diferite, inclusiv recunoașterea unor diferite metode de comunicare, fiind permisă depunerea mărturiei în format video în anumite situații, adaptare procedurală, interpretarea profesională în limbajul semnelor și alte metode asistive. Organele judiciare trebuie, de asemenea, să beneficieze de formare și sensibilizare cu privire la obligația de a respecta capacitatea juridică a persoanelor cu dizabilități inclusiv capacitatea de exercițiu și de folosință.

Articolele 14 și 25: Libertate, siguranță și consimțământ

40. Respectarea dreptului la capacitate juridică a persoanelor cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți, include respectarea dreptului persoanelor cu dizabilități la libertatea și siguranța persoanei. Negarea capacității juridice a persoanelor cu dizabilități și reținerea acestora în instituții împotriva voinței lor, fie fără consimțământul lor, fie cu consimțământul persoanei care ia decizia prin substituție, reprezintă o problemă actuală. Această practică reprezintă priveră arbitrară de libertate și încalcă articolele 12 și 14 ale Convenției. Statele părți trebuie să se abțină de la asemenea practici și să stabilească un mecanism pentru analiza cazurilor în care persoane cu dizabilități au fost plasate în instituții de tip rezidențial fără consimțământul lor expres.

41. Dreptul de a se bucura de cea mai bună stare sănătate (art. 25) include dreptul la îngrijiri de sănătate pe baza consimțământului liber și informat. Statele părți au obligația de a solicita personalului medical și cadrelor medicale (inclusiv medici psihiatri) să obțină consimțământul liber și informat al persoanelor cu dizabilități înainte de orice tratament. În concordanță cu dreptul la capacitate juridică în condiții de egalitate cu ceilalți, statele au obligația de a nu permite celor care iau decizia prin substituție să exprime consimțământul în numele persoanelor cu dizabilități. Personalul și cadrele medicale ar trebui să asigure consultări adecvate care implică în mod direct persoana cu dizabilități. De asemenea, ar trebui să se asigure, în măsura posibilităților, că persoanele care oferă asistență sau sprijin nu substituie sau influențează necuvenit deciziile persoanelor cu dizabilități.

Articolele 15, 16 și 17: Respect pentru integritatea personală și lipsa torturii, violenței, exploatării și abuzului

42. Așa cum a susținut Comitetul în mai multe observații finale, tratamentul forțat aplicat de medici psihiatrici și alte cadre și personal medical reprezintă o încălcare a dreptului la recunoaștere egală în fața legii și o încălcare a dreptului la integritatea persoanei (art. 17), a dreptului de a nu fi supus torturii (art. 15) și a dreptului de a nu fi supus violenței, exploatării și abuzului (art. 16). Aceste practici neagă capacitatea juridică a unei persoane de a alege tratamentul medical și reprezintă astfel o încălcare a articolului 12 al Convenției. În schimb, statele părți trebuie să respecte capacitatea juridică a

persoanelor cu dizabilități de a lua decizii în orice moment, inclusiv în situații de criză; trebuie să se asigure că se furnizează informații corecte și accesibile cu privire la tipurile de servicii și că se pun la dispoziție abordări non-medicale și trebuie să ofere acces pentru asistență independentă. Statele părți au obligația de a oferi acces pentru sprijin în luarea deciziilor ce privesc tratamentul psihiatric sau alt tratament medical. Tratamentul forțat reprezintă o problemă în special pentru persoanele cu dizabilități psihosociale, intelectuale sau alte dizabilități cognitive. Statele părți trebuie să abroge politicile și prevederile legislative care permit sau prin care se realizează tratamentul forțat, întrucât reprezintă o încălcare continuă a Convenției prezentă în legile privind sănătatea mintală de pe glob, în ciuda dovezilor empirice care arată lipsa de eficacitate și a opiniilor persoanelor care beneficiază de sistemele de sănătate mintală care s-au confruntat cu suferințe și traume profunde ca urmare a tratamentului forțat. Comitetul recomandă ca statele părți să se asigure că deciziile privind integritatea fizică sau mintală a unei persoane pot fi luate doar ca urmare a consimțământului liber și informat a persoanei în cauză.

Articolul 18: Cetățenia

43. Persoanele cu dizabilități au dreptul la nume și la înregistrarea nașterii ca parte a dreptului la recunoaștere ca subiecte de drept (art. 18, alin (2)). Statele părți trebuie să ia măsurile necesare pentru a asigura înregistrarea copiilor cu dizabilități la naștere. Acest drept este prevăzut de Convenția cu privire la drepturile copilului (art. 7); cu toate acestea, în cazul copiilor cu dizabilități există șanse mai mari ca aceștia să nu fie înregistrați. Acest lucru nu înseamnă doar negarea cetățeniei, dar, neagă, de asemenea, accesul la îngrijiri de sănătate și educație, și poate duce chiar la deces. Întrucât nu există nicio înregistrare oficială privind existența lor, decesul poate avea loc în condiții de impunitate relativă.

Articolul 19: traiul independent și incluziunea în comunitate

44. În vederea realizării depline a drepturilor prevăzute la articolul 12, este imperativ ca persoanele cu dizabilități să aibă oportunități de dezvoltare și de exprimare a voinței și preferințelor lor, pentru a-și putea exercita capacitatea juridică în condiții de egalitate cu ceilalți. Acest lucru înseamnă că persoanele cu dizabilități trebuie să aibă posibilitatea de a trăi independent în comunitate și a lua decizii și controla viețile cotidiene, în condiții de egalitate cu ceilalți, așa cum prevede articolul 19.

45. Interpretarea articolului 12, alin. (3) în lumina dreptului de a trăi în comunitate (art. 19) presupune că sprijinul în exercitarea capacității juridice ar trebui oferit printr-o abordare bazată pe comunitate. Statele părți trebuie să recunoască faptul că, comunitățile reprezintă avantaje și sunt parteneri în procesul de a învăța ce tip de sprijin este necesar în exercitarea capacității juridice, inclusiv creșterea gradului de conștientizare cu privire la opțiuni diferite de sprijin. Statele părți trebuie să recunoască faptul că rețelele sociale și sprijinul care apare în mod natural la nivel de comunitate (inclusiv prieteni, familie și școală) a persoanelor cu dizabilități reprezintă un element cheie în regimul de suport în

luarea deciziilor. Acest lucru respectă prevederile Convenției cu privire la incluziunea și participarea deplină a persoanelor cu dizabilități în comunitate.

46. Segregarea persoanelor cu dizabilități în instituții continuă să reprezinte o problemă răspândită și gravă care încalcă o serie de drepturi garantate de Convenție. Problema este exacerbată de negarea răspândită a capacității juridice a persoanelor cu dizabilități, care permite altora să consimtă cu privire la plasarea într-un mediu instituționalizat. Directorii de instituții sunt, de asemenea, deseori, investiți cu capacitatea juridică a persoanelor rezidente. Acest lucru plasează toată puterea și controlul asupra persoanei în mâinile instituției. Pentru a respecta prevederile Convenției și drepturile persoanelor cu dizabilități, trebuie realizată dezinstituționalizarea, iar capacitatea juridică trebuie redată tuturor persoanelor cu dizabilități, care trebuie să aibă posibilitatea de a alege unde și cu cine să trăiască (art. 19). Alegerea unei persoane a locului și persoanei cu care să locuiască nu ar trebui să-i afecteze dreptul la acces pentru asistență în exercitarea capacității juridice.

Articolul 22: Viață privată

47. Regimurile de substituție a deciziei, pe lângă faptul că sunt incompatibile cu articolul 12 al Convenției, pot încălca dreptul la viață privată al persoanelor cu dizabilități, întrucât persoanele care iau decizia substituit obțin acces la o gamă largă de informații personale și de altă natură. La stabilirea regimurilor de suport, statele părți trebuie să se asigure că cei care oferă sprijin în exercitarea capacității juridice respectă deplin dreptul la viață privată al persoanelor cu dizabilități.

Articolul 29: Participare politică

48. Negarea sau restricționarea capacității juridice au fost utilizate pentru a refuza participarea politică, în special dreptul la vot, în cazul anumitor persoane cu dizabilități. Pentru realizarea deplină a recunoașterii egale a capacității juridice în toate aspectele vieții, este importantă recunoașterea capacității juridice a persoanelor cu dizabilități în viața publică și politică (art. 29). Astfel aptitudinea unei persoane de a lua decizii nu poate reprezenta o justificare pentru interzicerea exercitării drepturilor politice de către persoanele cu dizabilități, inclusiv dreptul de a vota, dreptul de a fi ales și dreptul de a fi jurat.

49. Statele părți au obligația de a proteja și promova dreptul persoanelor cu dizabilități de a accesa asistența dorită în cazul votului secret și să participe la alegeri și referendumuri fără discriminare. Comitetul recomandă statelor părți să garanteze dreptul persoanelor cu dizabilități de a fi alese, de a deține o funcție și de a avea o funcție publică la toate nivelurile guvernului, având adaptare rezonabilă și sprijin, dacă se dorește, în exercitarea capacității lor juridice.

V. Punerea în aplicare la nivel național

50. Având în vedere conținutul normativ și obligațiile prezentate mai sus, statele părți trebuie să adopte următoarele măsuri pentru a asigura aplicarea integrală a articolului 12 al Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități:

- (a) să recunoască persoanele cu dizabilități ca subiecte de drept, având personalitate juridică și capacitate juridică în toate sferele vieții, în condiții de egalitate cu ceilalți. Aceasta presupune abrogarea regimurilor de substituție a deciziei și mecanismele care neagă capacitatea juridică și care sunt discriminatorii ca scop sau efect față de persoanele cu dizabilități. Se recomandă ca statele părți să creeze un limbaj statutar ce protejează capacitatea juridică în condiții de egalitate pentru toate persoanele;
- (b) să stabilească, recunoască și furnizeze accesul persoanelor cu dizabilități la o gamă largă de tipuri de sprijin pentru exercitarea capacității lor juridice. Măsurile de siguranță pentru asistență trebuie să se bazeze pe respectul drepturilor, voinței și preferințele persoanelor cu dizabilități. Sprijinul trebuie să respecte criteriile stabilite la punctul 29, prezentat anterior, cu privire la obligațiile statelor părți de a respecta articolul 12, alin. (3) al Convenției;
- (c) să consulte îndeaproape și să implice activ persoane cu dizabilități, inclusiv copii cu dizabilități, prin organizațiile lor reprezentative, în dezvoltarea și aplicarea legislației, politicilor și alte procese de luare a deciziilor prin care se aplică articolul 12.

51. Comitetul încurajează statele părți să pună la dispoziție sau să implice resurse în cercetarea și dezvoltarea de bune practici, cu respectarea dreptului la recunoaștere egală a capacității juridice a persoanelor cu dizabilități și sprijin în exercitarea capacității juridice.

52. Statele părți sunt încurajate să dezvolte mecanisme eficiente pentru a combate regimurile de substituție a deciziei, atât formale, cât și informale. În acest sens, Comitetul îndeamnă statele părți să se asigure că persoanele cu dizabilități au posibilitatea de a face alegeri însemnate în viața lor și să își dezvolte personalitatea, în sprijinirea exercitării capacității lor juridice. Aceasta include, dar nu se limitează la, oportunități de dezvoltare a rețelelor sociale, oportunități de angajare și de a-și câștiga existența în condiții de egalitate cu ceilalți; alegeri multiple pentru locuință în comunitate și incluziune în toate nivelurile sistemului de învățământ.